

• I. ADY ENDRE ÉS NAGYBECSKEREK •

Egy régi irodalomtörténeti adomáról

Valamikor 1900 elején történt, hogy Ady Endre Debrecenből elkerülve a nagybecskereki *Torontál* című laphoz is ajánlkozott munkatársnak, azonban a dolgok úgy alakultak, hogy ezt az állást nem tölthette be. Így került végül is Nagyváradra.¹ Ezt az irodalomtörténeti adomát, amelyet Nagybecskereken is csak a *Torontál*hoz, illetve Brajjer Lajosékhöz közel álló körök ismertek, több mint két évtizeddel később, 1923 márciusában dr. Várady Imre, a jeles ügyvéd és politikus tárta a nyilvánosság elé a nagybecskereki Ady Társaság alakuló közgyűlésén.² Várady ezzel voltaképpen csak példázni szeretete volna Ady nagybecskereki vonatkozását. Godányi Zoltán írta erről a *Bácsmegyei Napló*ban, hogy Várady „egy érdekes és eddig csak igen kevesek előtt ismert reminiscenciát elevenített fel Ady Endre ifjúságának idejéből. Csak nagyon kevesen tudják ugyanis, hogy Ady Endre egészen fiatal korában, mikor állás után nézett, Becskerekre is ajánlkozott újságírónak a *Torontál* című laphoz”.³

Ezt az érdekes adatot irodalomtörténetünk – nyilván egyéb bizonyítékok, tények hiányában – afféle mendemondának tartotta csupán. Pastyik László írja egyik tanulmányában, hogy Ady „életrajzának csak nagyon gyenge, a szakirodalomban nem is regisztrált legendája alakult ki arról, hogy csupán a pusztta véletlenül múlt, hogy Debrecenből Nagyváradra került újságírónak, s nem a Bega-parti Nagybecskerek hódította el”.⁴

1 Németh Ferenc: Ady és a *Torontál*. Adalék egy régi irodalomtörténeti adomához.

Kilátó [a Magyar Szó művészeti melléklete], 2000. augusztus 5.

2 Anonim: Megalakult az Ady-társaság Becskereken. *Bácsmegyei Napló*, 1923. március 13. A cikkben a többi között ezt olvassuk: „Várady Imre [...] ismertette Ady Endre életét és megemlékezett arról, hogy egy időben, amikor a költő megunta Nagyváradot, Becskereken, a *Torontál* című laphoz is ajánlkozott munkatársnak, azonban a viszonyok úgy alakultak, hogy ezt az állást nem tölthette be.”

3 Godányi Zoltán: Ha Ady Endre Becskerekre került volna... *Bácsmegyei Napló*, 1923. március 14.

4 Pastyik László: Ady a háború előtti *Híd*ban. *Hungarológiai Közlemények*, 1978. 36–37. sz. 143–149.

Miért fogadták fenntartással irodalomtörténészeink ezt az adatot? Talán azért, mert hiányzott a konkrét bizonyíték, amely ezt a tényt alátámasztaná. Beszédében ugyanis dr. Várady Imre nem érvelt sem konkrét dátummal, sem más hivatkozással.

Néhány évvel ezelőtt került elő az a bizonyíték, amely kétségtelenné teszi Adynak a nagybecskereki *Torontál*lal való kapcsolatát, és bizonyítja, hogy annak idején dr. Váradynak igaza volt. E sorok írójának ugyanis sikerült felkutatnia a *Torontál*ban azt a novellát, amelyet Ady – feltehetően egy ajánlólevél kíséretében – dr. Brajjer Lajos főszerkesztőnek küldött, s amelyet a lap 1900. január 25-én meg is jelentetett. Címe: *Takáts tanár úr*.⁵ Ez vajdasági viszonylatban is Ady első közléseinek egyike, lehetséges, hogy éppen a legelső!

E tárca előzőleg 1900. január 6-án a *Szabadság* című lapban jelent meg, de ez a tény nagybecskereki vonatkozásban mit sem von le értékéből.⁶

S mi lett volna, ha Ady Endre történetesen Nagybecskerekre került volna, nem pedig Nagyváradra? Erre a kérdésre Godányi Zoltán tréfás szavaival válaszolhatunk: „Most utólag Becskereknek is szívből ujjongania kell, amiért Ady Endre meggondolta magát. [...] Nagyon valószínű ugyanis, hogy ebben az esetben nem lett volna belőle Ady Endre.”⁷

Szándékosan ezzel az adomával vezettük fel Ady és Manojlović barátságának a taglalását, hiszen nagy a valószínűsége annak, hogy a fiatal Manojlović, az akkor érettségi előtt álló, s már sokfelé tájolódo nagybecskereki gimnazista olvasta/olvashatta Ady tárcáját a *Torontál*ban. Az már azonban tény, hogy hét évvel az említett írás után „összeérték a szálak”: a sors a nagyváradai Emkében halhatatlan költőnket összehozta a nagybecskereki joghallgatóval, verseinek későbbi hiteles, német és szerb nyelvű tolmácsolójával. Manojlović 1907 ősztől 1910 tavaszáig alig három évet töltött a „Körös-parti metropolisban”, de ez az irodalmi közeg, az Ady-rajongók társasága,

5 Ady Endre: Takáts tanár úr. *Torontál*, 1900. január 25.

6 Németh: i. m.

7 Godányi: i. m.

•

a holnaposok bohém köre meg természetesen az Adyval való találkozások egy életre megihlették. A hajnalba nyúló irodalmi viták után mindig volt annyi türelme, hogy szűkszavúan ugyan, de naplójában napról napra dokumentálja a történeteket. Manojlović nagyváradi éveiben német nyelven vezette naplóit. Ezek egyszerű noteszek voltak, amelyekbe grafitceruzával jegyezte be az aktuális nap történéseit, az Adyval és a többi íróval-költővel való találkozásait. Távirati stílusa ellenére Manojlović már ismert meg újonnan előkerült feljegyzései – a folyóiratokban közölt emlékező prózájával egyetemben – fontos és hiteles dokumentumai a nagyváradi történéseknek, Adyval való barátságának. Annak a kapcsolatnak, amelyre Lőkös István meghatározása szerint úgy kell tekinteni, mint „az Ady-líra egyik legjellemzőbb s leghosszabban ívelő, [...] hatvan esztendőn át szakadatlanul tartó vonzására”, mert „Ady vonzásának folytonossága” Manojlovićnál „egy életre szóló programnak bizonyult”.⁸ Ugyancsak helyénvaló megállapítása, hogy Ady gyakori nagyváradi látogatása „egy életre szólóan meghatározza Manojlovićnak Ady személyéhez és költészetéhez való viszonyulását”, olyannyira, hogy a fiatal nagyváradi joghallgató „Ady Endre vihart kavarázó és forradalmi vihart jövendőző [...] költészetének ígézetében lett lírikussá”.⁹

8 Lőkös István: Ady és Todor Manojlović. *Alföld*, 1969. 1. sz. 20–23.

9 Uo.

•

•

•